

IDENTITY AND OTHERNESS IN MARTA PETREU'S POETRY

Maria Viviana Niță (Bobic)
PhD. student, University of Craiova

Abstract: Through this article Identity and alterity in the poetry of Marta Petreu I tried to find the features of Marta's postmodern writings. For this we chose the most attractive volume of poetry *Bring the verbs* and I have submitted the texts to a semantic analysis.

Today the issue of the identity crisis is often debated based on communication between people. We specifically discussed two postmodern concepts: alterity vs. identity and the relationship between them. I have emphasized the way the lyrical ego manages to make himself and the reader identify with the others. The poetry of Marta Petreu is a confessional poetry through which the self-retrieval is sought.

Keywords: corporality, identity, alterity, crisis, postmodernism

1. Introducere

Prin intermediul acestui articol ne-am propus să discutăm conceptul cunoscut în critica literară drept „criza identității”. Acesta se află la baza „sentimentului alienării”, fiind prezent și în poeziile Martei Petreu.

Prin analiza poeziilor ce compun volumul *Aduceți verbe* se redefinesc conceptele poetice identitate/alteritate, fiind urmărită și criza antinomiei identitate vs. alteritate.

În zilele noastre se discută tot mai des despre criza identității pe care nu o putem înțelege decât gândindu-ne la faptul că individul este condiționat de societatea în care trăiește la un dialog cu celălalt, pe care îl poate aproba sau respinge. Astfel, ne dăm seama că în demersul nostru se impune analiza relației identitate/alteritate.

Pentru a defini aceste noțiuni apelăm la analiza semantică a unor texte. Se impune realizarea acestei cercetări în încercarea de a demonstra prezența acestui concept poetic, postmodernist, al dihotomiei identitate/alteritate în poeziile din volumul de debut al acestei autoare.

De cele mai multe ori, această dorință de a-și regăsi sinele se regăsește în versurile pline de durere, suferință, tristețe, ce trădează acest conflict identitar. În poezia Martei Petreu, ca și în celelalte opere postmoderniste, nu subiectul creator este cel care are întâietate, ci cititorul, căci eul liric are tendința de a se căuta și a se cunoaște, regăsi în Celălalt, care joacă rolul unei dubluri.

Marta Petreu abordează conceptul de alteritate nu doar ca o „criză a identității”, ci ca o metodă de cunoaștere, dezvoltare, perfecționare, ce are legătură cu altruismul. (Marian 2005:126)

2. Identitate

Identitatea este un concept des întâlnit prin prisma legăturii acestuia cu domeniul subiectivității. Acest concept se referă la sentimentul de identitate, în timp toate ipostazele fiind percepute ca parte dintr-un întreg. Noțiunea face referire la un sistem de sentimente/ reprezentări ce au rolul de a singulariza individul, făcându-l asemănător cu el însuși dar diferit de ceilalți. Ceea ce trebuie observat, analizat este felul în care alteritatea influențează identitatea, raportul existent, și în ce măsură o poate caracteriza.

Termenul se referă în general la faptul de a fi identic în fiecare moment cu sine însuși, caracterizând starea lucrurilor de a fi ceea ce sunt, de a nu-și modifica un anumit timp trăsăturile fundamentale, individualitatea. Fundamentul conceptului de identitate este ideea de permanență și întreg, ce exclude modificările, diferența, alteritatea. (Ciobanu 2008: 87)

La baza acestui concept se află reprezentări ale mentalității colective. Tensiuni identitare pot apărea în momentul în care nu există similitudine între reprezentări, din dublarea conotațiilor ideologice și din poziționarea între un trecut și un prezent.¹

3. Alteritate

Societatea îndeplinește funcții duble: integratoare (care ajută individul să se poată dezvolta mai ușor pe sine) și umanizatoare (individul nu poate deveni om în adevăratul sens al cuvântului decât prin realizarea unor activități ce țin de intelect, afectivitate). Aceste funcții ale socialității implică alteritatea, raportul direct dintre Eu și Celălalt. Fiecare eu va intra prin intermediul acestor relații în legătură cu experiența unui alter ego, generând de cele mai multe ori un conflict fără de care societatea nu ar avea nici un rost. De fapt felul în care interacționăm cu ceilalți poate fi considerat un real examen moral al socialității omului, felul în care ne comportăm cu Celălalt fiind o probă a existenței noastre. (Doinaș 2002: 23)

Alteritate este un concept greu de definit, ce lasă loc discuțiilor despre identificarea dintre eu și celălalt, implicând opoziția, distanța critică, scindarea. (Călin 2002: 41) Încă de când se naște, omul este obligat să comunice, să se confrunte cu Celălalt fiind permanent înconjurat de indivizi. Prin identitate se înțelege observarea tuturor însușirilor ce ne fac diferiți de semenii noștri, alteritatea însemnând caracterul a ceea ce reprezintă ceva diferit de propria persoană, o existență distinctă, dar și impresia reîntâlnirii unui eu ce poate fi altcineva, se poate dedubla. (Ciobanu: 2008)

Problema conceptului poetic de alteritate poetică trebuie a fi discutată, până acum alteritatea fiind un subiect negat în poezie. Astfel termenul trebuie definit. Identitatea poate fi considerată ea însăși ca o alteritate nealienantă a subiectivității creatoare.²

În ultima perioadă se pune accentul pe intergrare, însă acest lucru nu înseamnă o ruptură, o renunțare ci noi căi de a te descoperi. Se dorește acceptarea alterității universale, adică a

¹ https://www.philippide.ro/traditie-inovatie_2012/31EDU%20Inga%20final.pdf accesat în 24. 02.2019

² <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A23708/pdf> accesat în 6.03. 2019

acceptării celui alt care este diferit însă este construit după un tipar asemănător. Este important să te cunoști, să îți descoperi propria identitate pentru a putea accepta ideea de alteritate. (Hirghiduş 2010: 147)

„Identitatea și alteritatea reprezintă o dualitate metafizică fundamentală, de caracter formal. Problema identității luată separat, dacă acest lucru este posibil, este problema Unu-lui, așa cum aceasta a fost presupus de către unii gânditori antici, aflat în indistinția Individualului cu Generalul. Alteritatea nu este posibilă fără cuplajul ei cu identitatea, pe care nu o anulează ca atare, ci o presupune și o întărește.” (Hirghiduş 2010: 153)

Alteritatea este descrisă drept o concepție-cheie a filozofiei contemporane în sensul diferenței și a ordinei simbolice ce este într-o relație antitetică cu identitatea convențională. Această noțiune este felul în care putem înțelege o persoană prin legătura cu alta - experiența acestei lumi fiind valabilă nu doar pentru sine, ci și pentru celălalt, care în ciuda caracterului său opus reprezintă unul dintre trăsăturile de bază ale „identității”. (Beller, 2007: 340). Privită în antiteză identitatea va căpăta un caracter pozitiv fiind considerată ca ordine ce se opune dezordinii întruchipată de alteritate.

Prin această relație identitate-alteritate se înțelege dimensiunea existențială a omului ca subiect, individul considerându-se astfel prin prisma relației pe care o întreține cu celălalt, și astfel și cu sinele. El poate să se analizeze acum atât din interior cât și din plan exterior, și anume prin tuul său, fiind conștient astfel de propria alteritate. Acesta va apărea ca același individ deși poate fi în același timp un altul ce poate să își imagineze și chiar să își realizeze visele. Acest lucru se va putea realiza datorită existenței celui alt fictiv, care defapt este parte din același eu. Locul manifestării alterității devine acum un loc al înțelesurilor multiple, al comunicării. Alteritatea desemnează o dimensiune a existenței individului ce se proiectează atât în exterior, cât și în interiorul acestuia. (Ciobanu 2008: 87)

În funcție de acest lucru apar două direcții diferite ale alterității, alteritatea interioară, eul identificându-se cu celălalt, neconflictuală, și alteritatea ce presupune diferență, distincție, antiteză. (Coșeriu 2004: 6).

Alteritatea este considerată un mijloc prin care deschiderea eului spre o altă ipostază a eului ține de felul în care individul se desfășoară în lume, această relație duală reprezentând relația prin excelență, fiind depășit abisul dintre Eu-Celălalt.

Noțiunea de alteritate este des întâlnită în poezie unde se urmărește subiectivitatea creatoare, ceea ce nu semnifică opacitatea eului și cu atât mai mult restrângerea celui alt la un acela, un străin ce se opune eului.

Restrângerea sensului ar reprezenta asimilarea unuia de către celălalt, fără ca cele două instanțe să-și păstreze individualitatea celui cu care se identifică, tu fiind perceput ca un alter ce își va păstra trăsăturile distincte, astfel explicându-se subiectivitatea creatoare de text poetic. Alteritatea nu se opune unei subiectivități absolute, ci mai mult decât atât o dezvoltă în ceea ce privește relația eului creator cu universul conturat în text.

Acest fel de a crea eul permite existența mai multor alter-personalități în cadrul aceleiași individualități care controlează în mod alternativ comportamentul individului. (Petraș 2004: 4) Acest lucru duce la o criză a eului, provocată de o sfâșiere internă datorată sentimentului de

întreg descentrat și deznădăjduit. Starea aceasta deși este considerată ca fiind caracterizată prin caracterul anormal al unui eu multiplu, ca rezultat al dereglării psihicului se întâlnește de regulă la personalitățile creatoare și reprezintă un subiect des pus în discuție al exegeticii actuale. Divizarea sinelui a ridicat probleme considerându-se că este vorba despre o problemă psihologică, însă alteritatea creatoare nu înseamnă divizare ci tocmai acceptarea celui alt, unificarea. (Rădășan 2014: 303)

Observând criza identității și a alterității putem vorbi despre un tu firesc al fiecărui eu, cu toții având menirea de a interrelaționa cu celălalt. Locul de întâlnire, de manifestare a relației între sine și celălalt este limbajul. Identitate apare ca alteritate nealienantă a subiectivității creatoare. Subiectul creator de limbaj este acela care este capabil să se recunoască pe sine în ceilalți și pe alții în propria persoană. (Coșeriu 2004 : 22).

„Prin alteritate nu înțelegem o dimensiune a celui alt, faptul că celălalt e altcineva și e opac ci, dimpotrivă, alteritatea e o dimensiune a fiecărui subiect: eu sunt și altcineva, în același timp, și sunt cu alții, eu mă recunosc ca putând fi un TU pentru un alt EU. Această noțiune de alteritate [...] a fost adoptată, de exemplu, în estetica recepției, dar într-un sens care nu este al meu: noțiunea de alteritate ca faptul de a fi altcineva, sub această formă de opacitate a celui alt; celălalt este străin. Pe când eu înțeleg alteritatea tocmai în sensul contrar, celălalt nu este străin, ci este un alt EU” (Coșeriu 2004: 19).

Obiectivarea semnificatului se desăvârșește doar în relația dialogică dintre două conștiințe, prin care „a deveni obiectiv” înseamnă „a deveni comun”. Astfel, creatorul, în ipostaza de subiectivitate absolută, nu dă naștere unor creații pentru a se face înțeles de ceilalți, ci pentru a-și face cunoscută viziunea sa. (Coșeriu 2004: 22)

Marta Petreu se folosește de acest concept poetic al identității în alteritate, fenomen de transpunere a sinelui pentru a se completa, completare ce are loc doar înțelegându-se și încercând să iasă din aceasta.

4. Identitate și alteritate în poezia postmodernistă

În aceste relații de lirism absolut, aproape tot timpul, acel „celălalt” se află într-o pierdere totală și prelungită a conștiinței, într-o stare de noroc teribil, simțind o tulburare constantă.

Marta Petreu³ realizează o simbioză paradoxală determinând varii speculații teoretice despre statutul eului liric și al celui empiric, al eului fictiv și al celui real în economia textului. (Manolache 2015: 61)

Poeziile ce fac parte din volumul *Aduceți verbe* prezintă felul în care eul liric încearcă să se descopere prin intermediul sinelui, dar și a celui alt. Vorbim despre o poezie confesivă ce

³ Marta Petreu este pseudonimul literar al Rodicăi Marta Vartic (n. 1955), profesoară, scriitoare și editoare. S-a format în ambianța intelectuală a mișcării literare „Echinoc” de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj. A debutat editorial cu volumul de poeme *Aduceți verbe* în anul 1981. Alte volume de poeme: *Dimineața tinerelor doamne* (1983); *Loc psihic* (1991), *Poeme nerușinate* (1993), *Apocalipsa după Marta* (1999), *Falanga* (2001).

tratează această criză a pierderii identității sau a dedublării, a transpunerii în celălalt, încercând să vindece aceste tensiuni.

În poezia „Teze despre zilele nefaste” (Petreu: 29) apare ideea dorinței de regăsire a identității. Eul aflat la vârsta maturității se identifică, își observă sinele, nonșalanța, lejeritatea de a fi, a exista și este mândru că trăiește această stare de neînfricoșare în fața problemelor. Descoperirea este un proces feeric ce duce spre delir, eul liric trăind bucuria unui eveniment ce apare inopinant, fără a prevesti stima de sine.

„Da
 Stau în mine mă locuiesc cu oarecare indiferență
 Cu stimă cu afecțiune
 (noi nu atingem problemele puterii)
 Fără evenimente fără presimțiri aceste zile în care
 Îmi pipăi identitatea
 Ca pe-un bărbat străin ce-mi doarme în brațe., (Teze despre zile nefaste, Petreu: 29)

Dualitatea, prezența unui alter ego, este cuprinsă în versul: „în oglindă Marta pune imaginea sa despre sine”, eul încercând să se cunoască. Eul liric se adresează constat celuiilalt sine, acest lucru observându-se la nivelul structurilor: mângâierea ta, ne mărturisim, dar și a îndemnului autoadresat: „privește doamnă”.

Tot în această poezie apare și ideea transpunerii gândurilor, visurilor în persoana altcuiva. Marta Petreu vorbește despre transferul identitar ambiguu. Această idee poate reieși din felul în care se discută în majoritatea poeziilor, din prezența instanțelor: a sinelui (Eu) și a celuiilalt (Tu). Se poate observa însă în aceste texte faptul că persoana cealaltă nu este străină, ci este o altă variantă a eului.

„Să încerci- cât orgoliu! – să-ți ajungi ție însuși
 Să suprimi originea morții nu simptomul.
 Eu îmi ajung mie însămi prin spaimă...” (Teze despre zile nefaste, Petreu: 32)

Acest alter este contestat de eul ce ar face orice pentru a putea reuși să scape de această umbră: „Cum mi-aș mesteca limba/ din celălalt să mușc cu-ngăduință.” (Teze despre zile nefaste, Petreu: 32)

Poezia prezintă alunecarea spre o debilitate ce se poate naște din pricina conflictului identitar resimțit de poetă: „Înăuntru. Înăuntru e bruta lucidă, flămândă/ Înăuntru e creierul tânăr/ pofticios-vulpe veșnic gravidă”. („Teze despre zile nefaste”, 33)

Ideea autosuficienței este subliniată prin surprinderea unor ipostaze ale alterității interioare, ce reprezintă pentru sine un dublet. Poezia prezintă procesul metamorfozei identitare.

Surprinderea mai multor identități interioare ale poetei, multiplicitatea eurilor nu duce la o criză a identității, la o dereglare psihică, ci păstrează unitatea conștiinței, însă apare o multiplicitate de euri care nu vor avea coerență sau unitate.

Poezia „Teze despre singurătate” (Petreu: 27) face referire la ideea de alteritate a sinelui, la femeia ce moare în Marta în fiecare zi prin renunțarea la sentimente.

Prin intermediul versurilor „Orice femeie miroase a foliculină și var / niciodată a rășini a chinină” se descrie femeia ce moare în mod repetat în interiorul poetei care-și neagă dreptul de a avea emoții, amintiri: „Îngăduitor de-aș fi cu mine în această dimineață: / somnul meu aburește ca-o cîneapă caldă. / Și adun evenimentele: / creierul meu - un chihlimbar locuit de lupi / tandrețea mea - o duminică oarbă”.

Transpunerea propriei persoane este subliniată prin intermediul verbelor folosite pe rând la persoana I sau a III-a, eul jucând atât rolul Martei cât și al bărbatului în general. Se prezintă un alter masculin ce se află în dialog cu eul liric feminin, Marta, ce încearcă să se detașeze, să fugă de această relație spre singurătate, scârbită fiind de acțiunile specifice bărbaților ce dau dovadă de putere, folosindu-se de aceasta pentru a controla slăbiciunea femeilor.

„Mânia mea e puterea mea istovită în locul puterii tale
(orice rîmă se-ncrețește pe-asfalt):
ca un ruj pe cotorul țigării)
ajunge la tine produsul secund
căldura glontelui trecut printr-o portocală.” („Teze despre singurătate”, Petreu: 28)

Poezia „Teze neterminate despre Marta” prezintă femeia abuzată, sătulă de tot ce i se întâmplă, femeia ce fuge de celălalt, bărbatul devenit vânător. Marta este produsul celorlalți și anume al vinovaților, bărbații care au făcut-o să viseze într-atât încât s-a pierdut pe sine (Marta și-a pierdut într-un măr/ maseaua de lapte), și-a pierdut inocența în speranța că va câștiga o familie, așa cum i se făgăduise: „Aveți îngăduință, doamnă, cinăm în familie/ copilul va stăpân dumbrăvi de soc/ și-ți va purta numele.” („Teze neterminate despre Marta”, Petreu: 44)

Dorința eliberării, schimbării, distanțării de cea care fusese însă îi displăcea este tradusă din acțiunile acesteia: „Marta s-a tuns/ Marta-și visează un trup de argint.” Marta se visează într-o altă ipostază, dă naștere unor iluzii căci și ea știe că este captivă în propriul corp ce la rândul lui s-a lăsat posedat, mințit.

Concluzii

Noțiuni precum identitate și alteritate se impun a fi analizate, căci reprezintă bazele celor două funcții ale societății: integrarea și umanizarea. Acestea sunt analizate de regulă în contradictoriu, ca fiind diferite deși, în ciuda acestor diferențe se constată că există o nevoie a prezenței celui alt.

Inițial, prin alteritate, se înțelegea ideea de pericol, prin intermediul celui alt, fiind vizualizat un individ sau chiar un popor dușman față de care se nutreau sentimente de teamă sau furie. Pentru că această idee ne-a stăpânit o anumită perioadă, acum trebuie să scăpăm de această prejudecată și să îl acceptăm pe celălalt amintindu-ne de îndemnurile biblice.

De-a lungul timpului, s-a constatat că alteritatea este conceptul ce stă la baza realei societăți. Doar prin înțelegerea, cunoașterea celui alt poate funcționa acest mic univers al nostru. Nu putem cu adevărat să acceptăm societatea până nu acceptăm influența celorlalți asupra

noastră. Alteritatea tratează diferențele, dar și posibilitatea pe care ți-o oferă și anume aceea de a vedea ceva diferit, imaginar dar care poate să se adevărească.

Poeziile Martei Petreu descriu într-o manieră specifică postmodernismului această stare de recunoaștere a diferenței, dar și dorința de a se identifica pe rând cu sinele sau cu alterul. Celălalt, care poate fi o persoană sau comunitate, creează sentimente confuze, capabile să schimbe persoana în bine sau chiar să o determine să-și facă rău.

BIBLIOGRAPHY

Petreu, Marta, 1981, *Aduceți verbele*, București, Ed. Cartea Românească.

Referințe

Beller, Manfred, and Joep Leerssen (eds.), *Imagology: the cultural construction and literary representation of national characters. A critical survey*, Amsterdam, Rodopi, 2007.

Călin, Dan, 2002, „Patologia alterității”, *Secolul 21*, Nr 1-7

Ciobanu, Inga, decembrie 2008, „Deschideri spre o propedeutică a alterității”, *Akados*, nr 4 (11), pp. 86-89

Coșeriu, E., „Filosofia limbajului”, apărut în volumul *In memoriam Eugen Coșeriu*. Extras din FD, XX–XXI, 2001–2002, București, Editura Academiei Române, 2004.

Doinaș, Ștefan Aug., 2002, „Eu și celălalt”, *Secolul 21*, Nr 1-7.

Hirghiduș, Ion, 2010, „Identitate și alteritate în spațiul cultural românesc”, *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Litere și Științe Sociale*, Nr. 3, pp. 147-158.

Manolache, Gheorghe, 2015, „Incursiuni în identitatea textuală feminină din anii 70-80 sau despre etică și eretică”, *Transilvania*, Nr 8, pp. 59-62.

Marian, Rodica, 2005, *Identitate și alteritate. Eminescu și Blaga*, București, Editura Fundației Culturale Ideea Europeană.

Marian, Rodica, „Subiectul absolut al artei și alteritatea creatoare”, <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A23708/pdf>, accesare din data de 6.03.2019

Petraș, Irina, „Despre alteri sau *străina gură*”, *Cultura*, anul I, nr. 31, octombrie 2004, p. 4.

Rădășan, Lucian-Nicu, 2014, „The character alterity. The feminine”, *Journal of Romanian Literary Studies*, Nr 5, Ed. Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș, pp. 299-305.

https://www.philippide.ro/traditie-inovatie_2012/31EDU%20Inga%20final.pdf (consultat în 24.02.2019)